

Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α

ΤΗΣ 16ης ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

4 - 6 Μαΐου 1995

STUDIES

IN GREEK LINGUISTICS

PROCEEDINGS

OF THE 16th ANNUAL MEETING

OF THE DEPARTMENT OF LINGUISTICS

FACULTY OF PHILOSOPHY

ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

4 - 6 May 1995

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1996

Σύμμος Π. Γραμμεινίδης

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΚΦΕΡΟΜΕΝΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ.

Résumé

Ce travail tend de confirmer les perspectives que la linguistique des opérations énonciatives offre à l'étude de l'activité traduisante. Il essaye de prouver que l'adoption d'un cadre théorique s'occupant de l'activité du langage, et non de la classification des termes linguistiques, peut réussir plus que d'autres types d'approches (lexicales, descriptives) à soulever les problèmes qui se posent lors du passage de la traduction d'une langue à une autre.

Στόχος μιας σ'αυτήν την εργασία είναι η μελέτη των δυνατοτήτων που προσφέρει η θεωρία των λεκτικών διεργασιών του A. CULIOLI για μια συστηματοποιημένη μελέτη της μετάφρασης. Θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε πως η υιοθέτηση ενός θεωρητικού μοντέλου βασισμένου στον ορισμό των διεργασιών που συντελούν στην παραγωγή του λόγου, στη λεκτική προαγωγή δηλαδή και όχι στην ταξινόμηση των γλωσσικών στοιχείων, μπορεί να εξηγήσει τις αλλαγές που παρατηρούνται στο πέρασμα από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο με μεγαλύτερη σαφήνεια από ότι μια λεξικολογική ή περιγραφική προσέγγιση.

Ένα από τα βασικά θέματα που θα μας απασχολήσουν είναι η μελέτη των συνθηκών κάτω από τις οποίες είναι δυνατή η ένταξη της μετάφρασης μέσα σε ένα ερευνητικό πλαίσιο που βασίζεται στη μελέτη του λόγου. Αποφεύγοντας ατέρμονες σκέψεις πάνω στη δυνατότητα του "μεταφράζειν" ή στην πιστότητα του τελικού προϊόντος θα επιχειρήσουμε ακόμμη, τον ορισμό της μεταφραστικής διαδικασίας και την παρουσίαση ορισμένων κεντρικών σημείων της θεωρίας των γλωσσικών διεργασιών που νομιμοποιούν, κατά τη γνώμη μας, αυτήν την προσέγγιση. Τέλος, σε μια προσπαθεία επεξήγησης και συστηματοποίησης των επιλογών των

μεταφραστών, θα εφαρμόσουμε τη θεωρία κατά τη μεταφορά γλωσσικών στοιχείων από τα ελληνικά στα γαλλικά.

As ξεκινήσουμε με την παρουσίαση των βασικών σημείων της θεωρίας. Κύριος σκοπός της είναι ο ορισμός της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στο λόγο και την εξωγλωσσική πραγματικότητα. Μας προσφέρει τα αναγκαία μέσα και έννοιες για τη μελέτη της γλώσσας συνδυάζοντας τη σύνταξη, τη σημασιολογία και την πραγματολογία. Αρνείται μ'άλλα λόγια, την πολύ χρήσιμη για τη λογική αλλά ακατάλληλη πολλές φορές για τη γλωσσολογία ιεράρχηση ανάμεσα στα τρία επίπεδα. Κι αυτό γιατί οι πραγματολογικές σχέσεις που αποτελούν την πηγή της λεκτικής πράξης καθώς συνδέονται σημασιολογικά μεταξύ τους, επιτρέπουν τη δημιουργία των γραμματικών σχέσεων μίας γλώσσας. Για τον A. CULIOLI (1982, 1990) στόχος της γλωσσολογίας είναι η μελέτη του λόγου, όπως αυτός παρουσιάζεται μέσα από τις διάφορες φυσικές γλώσσες. Η πρόσβαση μας στο λόγο δεν είναι δυνατή παρά μόνο διέσσω των κειμένων· διέσσω δηλαδή, του συνδυασμού γλωσσικών στοιχείων που δηλώνουν τις διάφορες διεργασίες που επιτελεί ο ομιλητής.

Μια τέτοια άποψη για τη γλωσσολογία μας απομακρύνει από τις ταξινομικές μεθόδους, οι οποίες αποτελούν εμπόδιο για την πρόσβαση μας σε γενικεύσιμες διαδικασίες γιατί περιορίζονται στον ορισμό των ειδικών διαδικασιών μιας γλώσσας. Μπορούμε λοιπόν να υποθέσουμε πως η μελέτη των προβλημάτων του λόγου, όπως αυτά τίθενται μέσα από τις ψυχικές γλώσσες, είναι συνώνυμη με την ανεξήτηση του "όμοιου" μέσα στην "ανομοιότητα" των γλωσσών· υπόθεση πολύ χρήσιμη, κατά τη γνώμη μας, και για τη μελέτη της μετάφρασης.

Αλλά, "τί είναι μετάφραση;" και "γιατί η επιλογή του συγκεκριμένου θεωρητικού μοντέλου για την προσέγγιση της;"

Σύμφωνοι με τον A. CULIOLI (1971:44) πρόκειται για μια "διαδικασία κατά την οποία μεταφέρουμε το σημασιολογικό, υφολογικό και πολιτισμικό περιεχόμενο ενός εκφωνήματος μιας γλώσσας A (ονομαζόμενη γλώσσα-πηγή) σε μια γλώσσα B

(ονομαζόμενη γλώσσα-στόχος), προσπαθώντας ταυτόχρονα να ελαχιστοποιήσουμε, όσο είναι δυνατό, την πρόσθεση ή τη μείωση των πληροφοριών που εμπεριέχονται στο αρχικό εκφώνημα".

Ο ορισμός αυτός μαρτυρεί κατ'αρχήν την ύπαρξη ορισμένων παραμέτρων που αποτελούν αδιάσπαστα στοιχεία του "μεταφράζειν". Δηλώνει ακόμη, πως η μελέτη της μεταφραστικής διαδικασίας, όπως επίσης και η επίτευξη αυτού που είθισται να ονομάζουμε "μια καλή μετάφραση", δεν περιορίζονται στην επίλυση των προβλημάτων που αφορούν αποκλειστικά τη γλώσσα (1). Αλλά, και η ίδια η λέξη "μετάφραση" είναι πολύσημαντη και θα έπρεπε ίσως να εξετάσουμε εάν πίσω από το συγκεκριμένο όρο δεν κρύβεται τελικά ένα σύνολο πρακτικών που δε μπορούν να αλληλοπεριορισθούν (2). Ανάλογα λοιπόν με τον τρόπο θέλησης της θα πρέπει να ανατρέξουμε για τη μελέτη μας σε γνωστικά πεδία τόσο διαφορετικά όσο η ψυχολογία, η κοινωνιολογία, η βιολογία, η υψολογία κλπ.

Ωστόσο, ποια κι αν είναι η άποψη μας για τον ορισμό της μετάφραστικής διαδικασίας, πρέπει να παραδεχτούμε από τη μία πως η μετάφραση προϋποθέτει την επαφή μεταξύ δύο γλωσσών και από την άλλη πως η Γλωσσολογία προσφέρει τα εργαλεία για τη μελέτη της γλώσσας. Το τελικό αποτέλεσμα των διεργασιών που επιτελούνται από το μεταφραστή, αποτελεσματικά σειράς γλωσσικών μεταλλάξεων, είναι καθαρά γλωσσολογικής υφής και δε μπορεί να οριστεί παρά μόνο στα πλαίσια μιας επιστήμης που θέτει τη γλώσσα ως στόχο της έρευνάς της.

Αρα, αν αποφασίσουμε να ερμηνεύσουμε τα προβλήματα που τίθενται κατά το πέρασμα από ένα ειδικό γλωσσικό σύστημα σε ένα άλλο, ίσως θα ήταν καλό να προβληματοποιήσουμε, κατ'αρχήν, για τη θέση που θα υιοθετήσουμε για τη γλώσσα.

Είναι γεγονός πως οι αντιρρήσεις, κυρίως των μεταφραστών είναι πολλές για τη σύγκλιση Γλωσσολογίας και Μετάφρασης μιας και τη θεωρούν "τέχνη" απρόσιτη σε οποιαδήποτε επιστημονική προσέγγιση. Από την άλλη όμως, πολλοί επιστήμονες την εύχονται και την επικροτούν. Ο G.

MOUNIN (1963:263) γράφει χαρακτηριστικά: "η θεωρία της μετάφρασης θα εμπλουτιστούν αν μπορούσαμε να αποδείξουμε ότι πίσω από εντελώς διαφορετικούς τρόπους σύνταξης συναντάμε έναν ελάχιστα αριθμό κοινών σχέσεων και λειτουργιών". Παρατηρούμε λοιπόν πως κάπου υπάρχει μια αντίθεση και εύλογα γεννιέται το ερώτημα αν οι αντιρρήσεις αυτές είναι βιάσιμες, δοθέντος ότι πολλές φορές η Γλωσσολογία είναι συνώνυμη με την ταξινόμηση και την περιγραφή των γλωσσών και όχι με τη μελέτη του λόγου.

Όπως δηλώνει και ο ορισμός που δώσαμε στην αρχή, η διαδικασία της μετάφρασης έγκειται στη μεταφορά εκφωνημάτων και όχι λέξεων. Μεταφράζουμε δηλαδή νοήματα και όχι γλωσσικές φόρμες κι αυτό γιατί οι λέξεις του κειμένου και οι διαδικασίες που σηματοδοτούνται από αυτές δεν αλληλοπεριρίζονται (3). Μπορούμε να πούμε λοιπόν, πως "μεταφράζω" σημαίνει μεταφέρω από μία γλώσσα σε μία άλλη το νόημα των γλωσσικών στοιχείων που αποδίδονται σε έναν ομιλητή σε μια συγκεκριμένη επικοινωνιακή κατάσταση. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός, ότι όταν καλούμαστε να δώσουμε τη γνώμη μας για το πώς μεταφράζεται μια λέξη ή μια φράση ζητάμε από το συνομιλητή μας να τα εντάξει σε ένα γλωσσικό περιβάλλον.

Έτσι, η εγκυρότητα μιας μετάφρασης δεν έχει να κάνει με την πιστότητα των μορφών-λέξεων αλλά με τον ορισμό του τρόπου αναπαραγωγής του εκφωνήματος από αυτόν που την εκτελεί. Ο μεταφραστής δεν είναι αυτός που παράγει τα εκφωνήματα που αποτελούν το κείμενο· ακολουθεί όμως μια διαδικασία αναγνώρισης και ερμηνείας των στοιχείων που είναι το αποτέλεσμα μιας ήδη υπάρχουσας εκφώνησης (4). Ξεκινώντας λοιπόν από το σύνολο των στοιχείων που αποτελούν το μεταφράσιμο εκφώνημα, ορίζει ασυνείδητα τη χαρακτηριστική αξία της διεργασίας που αυτό σηματοδοτούν, για να καταλήξει σε στοιχεία που φανερώνουν στην άλλη γλώσσα μια ανάλογη διεργασία με την ίδια χαρακτηριστική αξία. Ο μεταφραστής λειτουργεί έχοντας υιοθετήσει τα χαρακτηριστικά αυτό που εκφέρει το λόγο.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η μελέτη της μετάφρασης απαιτεί ένα θεωρητικό εργαλείο όπως αυτό των γλωσσικών διεργασιών, γιατί ξεπερνώντας τα στενά πλαίσια της ανάλυσης μιας γλώσσας ορίζει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο λόγο και τη γλώσσα που είναι η πραγματικότητα του (5). Είναι γεγονός άλλωστε, πως για να προσεγγίσουμε την έννοια ενός γλωσσικού στοιχείου πρέπει να τη συνδέσουμε με μια εξωγλωσσική αναφορά όπως και με τη χρήση της από έναν ομιλητή.

Ακόμη, η μετάφραση ενός κειμένου, άσχετο αν δεν υπάρχει απόλυτη ταύτιση ανάμεσα στα δύο κείμενα, προϋποθέτει μια διαδικασία αναγνώρισης και αντιπροσωπείας των αναλογικών ιδιοτήτων που είναι κοινές στις δύο γλώσσες (6). Άρα, δεν θα ήταν υπερβολή αν καταλήγαμε στο συμπέρασμα πως μια θεωρία που δεν ασχολείται με τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη λεκτική πράξη και το γλωσσικό σύστημα δύσκολα μπορεί να ερμηνεύσει τα προβλήματα που τίθενται κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας. Πώς θα μπορούσαμε να εξγήσουμε για παράδειγμα, τη μετάφραση στα γαλλικά του ενδείκτη "τώρα" ή αυτή του "εκεί" αν περιοριζόμαστε σε μια παράλληλη ανάλυση των δύο γλωσσών, χωρίς να ορίσουμε τις διεργασίες, που τα συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία σηματοδοτούν, έτσι ώστε να καταλήξουμε στις ίδιες διεργασίες στη γλώσσα στόχο;

Οι μεταφράσεις που προτείνονται σε κάθε περίπτωση πολλές φορές μας αφήνουν έκπληκτους κι αυτό γιατί, ενώ έχουμε να κάνουμε με συντακτικογλωσσικά σχήματα που υπάρχουν και στις δύο γλώσσες, οι επιλογές των μεταφραστών είναι εντελώς διαφορετικές από τις αναμενόμενες, γεγονός που δηλώνει ότι η ύπαρξη του ίδιου σχήματος σε διαφορετικές γλώσσες δεν συνεπάγεται και τις ίδιες λειτουργίες.

Αναφέρω χαρακτηριστικά πως για τον ενδείκτη "τώρα" προσφέρονται στα λεξικά τρεις δυνατότητες ερμηνείας "a présent, maintenant και actuellement" [Λεξικό ΒΔΑΧΟΥ (1972:1152)]. Ωστόσο, η εξέταση διαφόρων επίσημα μεταφρασμένων κειμένων φανερώνει πως ο ενδείκτης μεταφράζεται με πολύ περισσότερους τρόπους και κυρίως πως

η εκλογή ανάμεσα στις διάφορες επιλογές δεν είναι ελεύθερη. Πολλοί βέλγιοι, θα προσπαθήσουν να δικαιολογήσουν αυτό το γεγονός ανατρέχοντας στο προσωπικό ύψος και τη μοναδικότητα του μεταφραστού. Σίγουρα κάπου επεμβαίνει ο προσωπικός παράγοντας αλλά δεν είναι αυτό κι αυτό, γιατί οι επιλογές τις περισσότερες φορές μπορούν να συστηματοποιηθούν. Ο πίννακας που ακολουθεί αναφέρει συγκεκριμένα τις διάφορες μεταφράσεις που καταγράψαμε για το "τώρα":

Ενεστώτας	ι. λόγος ii. αφήγηση	τώρα ---> τώρα + διαδικαστικό ρήμα τώρα + καταστασιακό ρήμα	Maintenant O A présent Aujourd'hui En ce moment
Παρετατικός		τώρα --->	Maintenant
Αόριστος	ι. λόγος ii. αφήγηση	τώρα ---> τώρα ---> τώρα --->	Venir de A présent + imparfait
Παρεκκείμενος		τώρα --->	Aujourd'hui
Υπερσυντέλικος		τώρα --->	Maintenant/ aujourd'hui
Μέλλοντος		τώρα --->	Maintenant + (alléc+ infinitif)

Παρατηρούμε πως εκείνο που τελικά οδηγεί σε μια ορισμένη επιλογή και τον αποκλεισμό των άλλων επιλογών, μπορεί, στη συγκεκριμένη πάντα περίπτωση, να είναι το είδος του λόγου μέσα στο οποίο συναντιέται ο ενδέκτης, το είδος του ρήματος ή η λειτουργία του γραμματικού χρόνου, το γλωσσικό και εξωγλωσσικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, ένα καταστασιακό ρήμα στα γαλλικά είναι δύσκολα συμβατό με το "maintenant", εκτός αν έχουμε μια σχέση αντίθεσης μεταξύ ή δύο διαφορετικών καταστάσεων. Ας δούμε τη μετάφραση των παρακάτω εκφωνημάτων (7):

1. **Τώρα** πια δεν έχουν ανάγκη από το αίμα σου.

A présent on a plus besoin de ton sang

2. **Τώρα** η Ελένη είναι σφράγισμα δύο χρόνων και τεσσάρων μηνών.

A présent Heleni a quarante deux ans et quatre mois. Και στις δυο περιπτώσεις ο ενδέκτης λειτουργεί ως εντοπιστής μιας αντικειμενικής ιδιότητας ορισμένης αποκλειστικά από τον ομιλητή. Στα γαλλικά, όμως, αποδίδεται με το "à présent" του οποίου ο ορισμός είναι συνδεδεμένος με το συνομιλητή. Αντίθετα, όταν η εντοπιστική ιδιότητα είναι υποκειμενική τότε το "τώρα" μεταφράζεται με το "maintenant":

3. **Τώρα** η Πόπη είναι μια παχουλή κυρία.

Maintenant Popé est une grosse dame.

Ακόμη, στην περίπτωση που η διεργασία εντοπισμού επιτελείται ως προς τη στιγμή της αφήγησης, ένα χρονικό σημείο δηλαδή άλλο από αυτό της στιγμής της ομιλίας, στα Γαλλικά δε χρησιμοποιείται το "maintenant":

4. Είδε το πτώμα. Ποιάς ξέρεi τι θυμάται **τώρα**;

Il a vu le cadavre. Qui sait quel souvenir l'assaille en ce moment.

5. Άμα πάντων χιονοστιβόδες γλυκαίνει το κρύο.

Τώρα όμως ο ουρανός είναι ξαστερός και...

Quand la neige tombe, le froid s'adoucit. Mais en ce moment le ciel est bleu...

Ας σταθούμε λίγο στη περίπτωση που το "τώρα" συναντιέται σε μια φράση που είναι στον αόριστο. Αν και στην αφήγηση είναι δυνατή η χρήση του "maintenant" τόσο με τον "passé composé" όσο και με τον "passé simple", στις μεταφράσεις που συλλέξαμε το "τώρα + αόριστος" αποδίδεται με "à présent-imparfait":

6. **Τώρα**, για πρώτη φορά κατόλκιβα πόσο μ'αγαπούσε...

A présent, je comprenais pour la première fois a quel point il m'aimait.

7. Και **τώρα** κοίταξε τη Λούκα.

Et à présent il regardait Louka.

Η επιλογή του "à présent" οφείλεται στο γεγονός ότι ο ενδέκτης σηματοδοτεί τον εντοπισμό μιας αντικειμενικής και πάγιας ιδιότητας σε μια χρονική στιγμή άλλη από τη στιγμή της ομιλίας. Το "maintenant" αντίθετα, είναι

ασύμβολο με γραμματικές ψόρφες που δηλώνουν μια διεργασία διαφοροποίησης από τη στιγμή εκφοράς του λόγου. Στην περίπτωση του λόγου πάλι, έχουμε απόδοση με το "venir de + απαρέμφωτο", όπως στα παραδείγματα που ακολουθούν:

8. - Θα πάμε σχολείο! (...) **Τώρα** ήρθε ο μπαμπάς και το είπε.

On va aller à l'école. (...) Papa vient de rentrer et il l'a dit.

9. - **Τώρα** θα συμφωνήσαμε να φύγουμε αύριο.

On vient de convenir à l'instant que l'on partirait demain matin.

Τέλος, στην περίπτωση της αναφοράς ο χρονικός εντοπισμός της διαδικασίας που δηλώνει το ρήμα δεν ορίζεται με τον ίδιο τρόπο στις δυο γλώσσες. Στα Ν. Ελληνικά, η διεργασία επισήμανσης επιτελείται μεταξύ του καταστασιακού περιβάλλοντος και ενός μεταγλωσσικού όρου ενώ στα Γαλλικά, επιτελείται μεταξύ δυο όρων του εκφωνήματος. Η διαφορά αυτή είναι εμφανής στη μετάφραση των παρακάτω φράσεων:

10. **Τώρα** το Λιοντάρι αλλάζει ύψος. Γεμίζει ένα ποτηράκι βότκα, το σηκώνει ψηλά.

Le lion change de ton, il remplit de vodka un petit verre et le leve.

11. **Τώρα** χαμογελάει και μου χαιδεύει τα μαλλιά.

Il sourit et me caresse les cheveux.

Η χρήση του "τώρα" δηλώνει σ'αυτή την περίπτωση τη σύμπτωση με τη στιγμή εκφοράς του λόγου, αλλά με μια άλλη χρονική στιγμή που ορίζεται από τα συμφραζόμενα. Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, πως ενώ στα Ν. Ελληνικά το γλωσσικό περιβάλλον ορίζεται ως προς τον ομιλητή, στα Γαλλικά ορίζεται ως προς το συνομιλητή και είναι εκπνευσμένο. Το πρόβλημα είναι ανόλογο και στην περίπτωση του τοπικού "εκεί". Ετσι, αν και η μετάφραση της φράσης:

12. Μπορώ να κάθωμαι **εκεί** στα σκαλοπάτια όσο θέλω.
δεν είναι αντιγραμμωτική αν δοθεί στα γαλλικά ως:

12' Je peux rester assise là-bas sur les marches autant que je veux.

διαπιστώνουμε πως οι μεταφραστές συνηθίζουν να παραλείπουν τον τοπικό ενδείκτη:

12" Je peux rester assise sur les marches autant que je veux.

Ο τρόπος απόδοσης των τοπικών ενδεικτών "εδώ/εκεί" στα Γαλλικά, αποτελεί επίσης ένα έγκυρο παράδειγμα για να αποδείξουμε την έλλειψη ισοδυναμίας στη λειτουργία συνώνυμων μορφών σε διαφορετικές γλώσσες. Αν και ο ορισμός που δίνεται από τις γραμματικές για το "εδώ" και το "εκεί" είναι ο ίδιος με αυτόν που δίνεται για το "ici" και το "là-bas" (το πρώτο δηλώνει κάτι που βρίσκεται κοντά στον ομιλητή, ενώ το δεύτερο που βρίσκεται μακριά από αυτόν), πολύ συχνά μεταφράζονται από το "là". Η επιλογή μεταξύ "là" και "là-bas" ή μεταξύ "ici" και "ici", καθώς και αυτή ανάμεσα στο "εδώ" και το "εκεί" για την απόδοση του "là" στα Ν. Ελληνικά, δεν είναι ελεύθερη, αλλά επιβάλλεται από τον τρόπο που επιτελείται η διεργασία του τοπικού εντοπισμού και τις παραμέτρους που λαμβάνει υπόψη του ο ομιλητής για τον ορισμό του τόπου της επικοινωνιακής κατάστασης.

Οι ενδείκτες "ici" και "là-bas" έχουν τοπική αξία και συμπήτουν με το σύστημα του προσώπου: ομιλητής/"ici" - συνομιλητής/"là-bas". Αντίθετα το "là" έχει υποκειμενική αξία. Ας εξετάσουμε τα παραδείγματα που ακολουθούν:

13. Όσο ήταν ο Θόδωρος **εδώ**, μας έφερνε το φως.
Quand Thodoros était encore ici, il nous apportait la Gazette de Macédoine.

14. Ο γιατρός δεν είναι **εδώ**.

Le docteur n'est pas là.

15. Τους κάλεσε **εδώ** στο σπίτι!

Tu les a invités à la maison!

Στα 13, 14, 15 το "εδώ" και το "ici" αναφέρονται σ'έναν τόπο κοινό στον ομιλητή και τον συνομιλητή, τόπο που ταυτίζεται με αυτόν της στιγμής της ομιλίας, πρόγμα που δεν ισχύει πάντοτε στην περίπτωση του "εκεί" του "là" και του "là-bas".

16. Εσύ, που ήταν ήσουν παιδί, δε θα χες τρέξει πίσω από καμήλα και αποκριάτικο γαϊτανάκι, **εκεί** στο χαμένο ορεινό χωριό σου.

Toi qui, même dans ton enfance, n'as sûrement jamais couru derrière le cortège de carnaval, là-bas dans ton village perdu de montagne...

17. Το ποτρέτο ήταν εκεί δυό χρόνια, δίχως πρόσωπο.

Le portrait était là depuis deux ans, inachévé, sans visage.

Οι διαφορές που παρατηρούνται κατά το πέρασμα από τη μια γλώσσα στην άλλη οφείλονται στο ότι ο τοπικός εντοπισμός στα Γαλλικά δεν είναι τόσο έντονα δηλωμένος όσο στα Ν. Ελληνικά και διαφέρει ενάλογα με το αν οι πρωταγωνιστές της επικοινωνιακής πράξης μοιράζονται ή όχι ένα κοινό γνωστικό ή ορατό πεδίο. Και σ' αυτή την περίπτωση το είδος του λόγου και η δεικτική ή αναφορική αξία των διενεργητών λειτουργούν καταλυτικά στις επιλογές απόδοσης τους.

Η αναφορά στα προβλήματα που παρατηρούνται κατά το πέρασμα από τη γλώσσα πηγή στη γλώσσα στόχο, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για τα Ν. Ελληνικά ή τα Γαλλικά, καθώς και η αναφορά στις μεταφραστικές εκπλήξεις θα ήταν αδύνατο να περιορισθεί στα πλαίσια αυτής της εργασίας. Εκείνο που διαφαίνεται ωστόσο, είναι ότι η μελέτη της μετάφρασης δεν ορίζεται στο επίπεδο των ονολογιών των γλωσσικών σχημάτων, αλλά απαιτεί από αυτόν που την εκτελεί την κατανόηση των γλωσσικών διεργασιών που σηματοδοτούνται μέσα από τα γλωσσικά στοιχεία. Οι επιλογές του μεταφραστή δεν είναι υποκειμενικές, υποχρεούνται όμως από τον τρόπο οργάνωσης των γλωσσικών συστημάτων. Τελικά όμως, πίσω από τις ιδιαιτερότητες κάθε συστήματος, υπάρχει ένας κοινός λειτουργικός τόπος που όχι μόνο επιτρέπει τη μετάφραση αλλά επιβεβαιώνει και την καθολικότητα του λόγου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) Ενδεικτικό είναι άλλωστε, πως ο R. JAKOBSON (1963) τιτλοφορεί το έργο του πάνω σε μεταφραστικά προβλήματα "On Linguistic Aspects of Translation" γεγονός που αφήνει να εννοηθεί η δυσκολία που έχει η επιστήμη της Γλώσσας στο να εξαντλήσει ένα χώρο τόσο πλατύ όσο η μετάφραση. Επίσης στην ίδια μελέτη διακρίνει μεταξύ τριών ειδών μετάφρασης: α. ενδογλωσσική, β. διαγλωσσική, γ. διακειμική.
- (2) Υπάρχουν, μ' άλλα λόγια πολλές παράμετροι, όπως πολιτισμικές, κοινωνιολογικές, εθνολογικές, ψυχολογικές

συντακτικογράμμοτικές που, αν και δεν έχουν πάντοτε άμεση σχέση με αυτήν την ίδια τη διαδικασία της μετάφρασης, πρέπει να τις λάβουμε υπόψη μας. Ακόμη, ενάλογα με το γλωσσικό περιβάλλον στο οποίο συναντάμε τον όρο μετάφραση, μπορούμε να τη θεωρήσουμε ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας, ως εγκεφαλική διεργασία, επανορισμού ενός μηνύματος ή και ως σύγκριση γλωσσών.

(3) Σύμφωνα με τον M. PERGNIER (1980:48) αυτό οφείλεται στο ότι το μήνυμα, εκτός από σπάνιες περιπτώσεις, δεν περιορίζεται στο σύνολο των σημαϊνόντων από τα οποία αποτελείται. Η D. SELESCOVITCH (1975:145) συνηγορεί λέγοντας πως "αυτό που πρέπει να σεβαστεί ο μεταφραστής είναι η έννοια και όχι οι λέξεις, γιατί ο σεβασμός των λέξεων πολλές φορές είναι αντίθετος από το σεβασμό της έννοιας".

(4) Η έννοια της εκφοράς του λόγου καταλαμβάνει μια ιδιαίτερη θέση στη σκέψη μεταφρασιολόγων όπως ο M. PERGNIER (1980:70) και ο G. GARNIER (1985:119).

(5) Όπως δηλώνει και η F. LAB (1991:359) "il faut partir de l'ensemble de marqueurs qui forment l'énoncé, puis analyser la valeur liée à l'opération dont cet ensemble de marqueurs est la trace, pour aboutir au(x) marqueur(s) exprimant, dans une autre langue, la valeur liée à la même opération".

(6) Παρενθετικά θα σημειώσαμε πως η ποικιλία των μεταφράσεων που μπορούν να υπάρξουν για το ίδιο κείμενο φανερώνει ότι η διαδικασία αναγνώρισης και αντιπροσώπησης δεν είναι δεδομένη και σταθερή.

(7) Τα παραδείγματα που αναφέρονται προέρχονται από τα μεταφρασμένα στα Γαλλικά μυθιστορήματα "Η αραβωνιστική του Αχιλλέα" και "Το καπλόκι της βιτρίνας" της Α. Ζέη, "Το τρίτο στεφάνι" του K. Τσυχτή και "Ο Υπνοβάτης" της M. Κουραπάνου. Βέβαια, οι μεταφράσεις που καταγράφηκαν δεν είναι πάντοτε αποδεκτές από όλους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε μια σωστή συντακτική πράξη και ένα εκφώνημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΛΑΧΟΣ Αγγελος. (1909), "Δεξιόν Ελλήνων-Γαλλικών",
Αθήνα: Σιδέρης.
- CULIOLI Antoine. (1982), *Rôle des représentations
métalinguistiques en Syntaxe*, XXII Congrès
International des Linguistes, Tokyo, Collection ERA,
D.R.L., Paris VII, Complément du volume 2.
(1990), *Pour une linguistique de l'association* tome
1, Paris: Ophrys.
- CULIOLI Antoine et al. (1971), *Articles de Linguistique dans
l'Encyclopedie ALPHA*, Paris: La Grande Batieliere.
- GARNIER Georges. (1985), *Linguistique et traduction:
elements de systematique verbale comparee du français
et de l'anglais*, Paris: Paradigme.
- GRAMMENIDIS Siméon (1994), "La théorie des opérations
associatives et la traduction: Etude de la deixis dans son
passage du grec vers le français", Thèse de Doctorat,
Université Paris 7-Denis Diderot.
- JAKOBSON Roman. (1963), *Essais de Linguistique générale*, tr.
par N. Ruwet, Paris: Minuit.
- LAB Frédérique. (1991), *Linguistique contrastive et traduction
automatique: une étude de cas: les traductions anglaises
de présent français*, Thèse de Doctorat, Université Paris
VII.
- MOUNIN Georges (1963), *Les problèmes théoriques de la
traduction*, Paris: Gallimard.
- PERGNIER Maurice. (1980), *Les fondements sociolinguistiques
de la traduction*, Paris: Librairie Honoré Champion.
- SELESCOVITCH Danica. (1975), *Language, langues et mémoires*
Paris: Lettres Modernes.

Δέξεις-κλειδιά

Μετάφραση, Γλωσσολογία, Γλωσσική λειτουργία, Γλώσσα
πηγή/Γλώσσα Στόχος, Θεωρία Εκφερόμενου Λόγου, Δείξη,
Τοπικός/Χρονικός εντοπισμός